

ODABRANA DELA ŽOZEA SARAMAGA

PRIČE S OVOG I S ONOG SVETA

SA TLA UZDIGNUTI

SEDAM SUNACA I SEDAM LUNA

GODINA SMRTI RIKARDA REIŠA

KAMENI SPLAV

POVEST O OPSADI LISABONA

JEVANĐELJE PO ISUSU HRISTU

SLEPILO

SVA IMENA

PEĆINA

UDVOJENI ČOVEK

ZAPIS O PRONICLJIVOSTI

SMRT I NJENI HIROVI

PUTOVANJE JEDNOG SLONA

KAIN

HELEBARDE, HELEBARDE, KREMENJAČE, KREMENJAČE

—

PUTOVANJE KROZ PORTUGALIJU

UDVOJENI ČOVEK

ŽOZE SARAMAGO

Prevela s portugalskog
Ana Kuzmanović Jovanović

■ Laguna ■

Naslov originala

José Saramago

O HOMEM DUPLICADO

Copyright © 2002, José Saramago and Edicao Caminho,
by arrangement with literarische Agentur
Mertin Inh. Nicole Witt e. K., Frankfurt am
Mein, Germany

Translation Copyright © za srpsko izdanje 2015, LAGUNA

Prevod ove knjige finansirao je
„Kamoiš“ – Institut za saradnju i jezik, I. P.
Obra publicada com o apoio
Camões – Instituto da Cooperação e da Lingua, I. P.

*Prevoditeljka zahvaljuje Jovanu B. Jovanoviću
na dragocenim savetima tokom prevodenja ovog romana.*

Za Pilar, do poslednjeg trena

Za Rej-Gide Mertin

Za Pepu Sanções Manhavaças

Kupovinom knjige sa FSC oznakom
pomažete razvoj projekta odgovornog
korišćenja šumskih resursa širom sveta.

SW-COC-001767

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Haos je red koji treba odgonetnuti.

Knjiga suprotnosti

*Iskreno verujem da sam presreo mnoge misli
koje su nebesa namenila drugom čoveku.*

Lorens Stern

Čoveku koji je ušao u videoteku da iznajmi video-kasetu u ličnoj karti stoji ime nimalo obično, klasičnog prizvuka užeglog od vremena, ni manje ni više nego Tertulijano Maksimo Afonso. Maksimo i Afonso, u nešto široj upotrebi, još može i da prihvati, iako to zavisi od duševnog raspoloženja u kome se nalazi, ali Tertulijano ga pritiska poput nadgrobne ploče još od dana kada je shvatio da se to prokleta ime može izgovoriti uz potencijalno uvredljivu ironiju. Profesor je istorije u jednoj srednjoj školi a film mu je preporučio kolega sa posla koji, međutim, nije zaboravio da ga upozori, Nije u pitanju neko filmsko remek-delo, ali moći će da Vas zabavi sat i po vremena. Zaista, Tertulijanu Maksimu Afonsu i te kako su potrebni podsticaji koji bi ga razonodili, živi sâm i dosađuje se, ili ako govorimo sa kliničkom preciznošću kakvu zahteva sadašnji trenutak, prepustio se prolaznoj slabosti duha obično poznatoj kao depresija. Da bi se stekla jasna slika njegovog slučaja, dovoljno je reći da je bio oženjen i da se ne seća šta ga je dovelo do braka, razveo se i sada ne želi ni da misli o razlozima zbog kojih se rastao

od žene. S druge strane, iz nesrećne veze nisu došla deca koja bi sada zahtevala od njega, besplatno, svet na srebrnoj tacni, ali već duže vreme on slatku istoriju, ozbiljan i poučan predmet koji se osećao pozvanim da predaje i koji bi mogao biti njegovo uljuljkano sklonište, doživljava kao besmislen zamor i početak bez kraja. Za ljude nostalgичnog temperamenta, sklone lomovima i slabo prilagodljive, život u samoći je teška kazna, ali treba priznati da takva situacija, makar i turobna, veoma retko ima dramatičan kraj, onaj od kojeg se ježi koža i diže kosa na glavi. Ono što najčešće vidamo, pa nas stoga više i ne čudi, jesu ljudi koji strpljivo podnose da ih samoća temeljno stavlja na probu, kao što pokazuju nedavni, mada ne tako poznati primeri iz javnog života, pa čak u dva slučaja i sa srećnim krajem, onaj slikar portreta o kojem nismo uspeli da saznamo više od inicijala imena, onaj lekar opšte prakse koji se vratio iz egzila samo da bi umro u zagrljaju voljene otadžbine, onaj lektor koji je proterao jednu istinu i na njeno mesto posadio jednu laž, onaj niži činovnik matične službe koji je uništavao smrtovnice, svi pripadnici muškog pola, slučajno ili sticajem okolnosti, ali nijedan koji je imao tu nesreću da se zove Tertulijano, što je za njih svakako predstavljalo neprocenjivu prednost u odnosima sa svojim bližnjima. Radnik u videoteci, koji je već izvadio sa police traženu kasetu, zapisao je na kartici naslov filma i današnji datum, a zatim pokazao klijentu gde treba da se potpiše. Stavljjen nakon trenutka oklevanja, potpis je sadržavao samo dva poslednja imena, Maksimo i Afonso, bez Tertulijana, ali kao da je odlučio da dodatnim komentaram razjasni činjenicu koja bi mogla postati uzrok spora, klijent je, potpisujući se, promrmljao, Tako je brže. Objašnjenje dato iz predostrožnosti pokazalo se kao malo korisno jer je uposlenik, prepisujući na karticu podatke iz lične karte,

glasno izgovorio i nesrećno starinsko ime, i to još tonom u kojem bi i nevinašce prepoznalo zadnju nameru. Verujemo da se niko, koliko god mu u životu sve išlo od ruke, ne bi usudio da tvrdi kako nikada nije doživeo slično poniženje. Iako ćemo, pre ili kasnije, neminovno naleteti na nekog od tih drskih tipova kojima su ljudske slabosti, posebno one najdelikatnije, povod za podsmeh, istina je da neki neartikulirani zvuci koji nam se povremeno, bez naše namere, otmu sa usana nisu ništa drugo do nezadrživi jecaji nekog starog bola, poput ožiljka čije prisustvo iznenada ponovo osetimo. Dok je stavljao kasetu u svoju ofucanu profesorsku torbu, Tertulijano Maksimo Afonso se, sa divljenja vrednim dostojanstvom, trudio da ne pokaže koliko mu je neprijatno zbog neopravdanog podsmevanja radnika videoteke, ali nije mogao a da ne pomisli, mada prekorivši samoga sebe zbog podlosti te nepravedne pomisli, kako su tome krivi onaj njegov kolega i manija nekih ljudi da dele savete koje im niko nije tražio. Tolika je naša potreba da krivimo nešto daleko, dok nam zapravo nedostaje hrabrosti da se suočimo sa onim što nam je blisko. Tertulijano Maksimo Afonso ne zna, ne pomišlja, ne može ni da sanja da se uposlenik već pokajao zbog svog neuviđavnog postupka, neko drugo uho, osetljivije od profesorovog, sposobno da razazna finu gradaciju glasa kojom mu se trgovac stavio na raspolaganje, kao odgovor na suzdržano doviđenja na rastanku koje mu je upućeno, primetilo bi kako je tamo, iza pulta, došlo do velike želje za pomirenjem. Na kraju krajeva, dobronameran je trgovački princip, utemeljen od davnina i potvrđen kroz vekove, da je mušterija uvek u pravu, čak i ako se, u neverovatnom ali mogućem slučaju, zove Tertulijano.

Već u autobusu koji će ga odvesti do zgrade u kojoj živi šest godina, to jest otkako se razveo, Maksimo Afonso,

poslužimo se skraćenom verzijom njegovog imena, jer ga je na naše oči odobrio onaj koji je njegov jedini gospodar i vlasnik, ali naročito stoga što bi reč Tertulijano, budući da se pojavila tako skoro, pre samo nekoliko redova, teško narušila tok pripovesti, Maksimo Afonso, kako smo rekli, zatekao je sebe kako se pita, odjednom zainteresovan, odjednom zbunjen, koji su to čudni razlozi, koji su to posebni razlozi naterali kolegu iz matematike, nismo spomenuli da je kolega bio matematičar, da mu tako uporno savetuje da pogleda film koji je potom pošao da iznajmi, kada, istini za volju, do dana današnjeg takozvana sedma umetnost nije bila tema njihovih razgovora. Preporuka bi se još i mogla razumeti da je u pitanju bio neki nesumnjivo dobar film, u tom slučaju prijatnost, zadovoljstvo i entuzijizam zbog otkrića dela visoke estetske vrednosti mogli su naterati kolegu, tokom ručka u kantini ili na odmoru između dva časa, da ga naglo povuče za rukav i kaže, Ne sećam se da smo ikada pričali o filmovima, ali kažem vam, dragi moj, morate da pogledate, neizostavno pogledajte Uporan grabi plen, jer upravo to je naslov filma koji Tertulijano Maksimo Afonso nosi u torbi, ta nam je informacija takođe nedostajala. Tada bi profesor istorije upitao, A u kom bioskopu se daje, na šta bi profesor matematike odgovorio, pojašnjavajući, Ne daje se, davao se, film je star nekih četiri ili pet godina, ne znam kako sam mogao da propustim premijeru, a zatim bi, bez pauze, pokoleban mogućnošću da je preporuka koju je tako vatreno izneo beskorisna, Ali vi ste ga možda već gledali, Nisam gledao, slabo idem u bioskop, dovoljno mi je ono što se daje na televiziji, pa čak ni to ne gledam često, E onda morate da ga pogledate, naći ćete ga u svakoj videoteci, iznajmite ga ako ne želite da kupite. Dijalog bi manje-više tako mogao da protekne da je film zasluživao pohvale, ali

u stvarnosti sve je prošlo mnogo prozaičnije, Ne bih da zabadam nos u vaš život, rekao je profesor matematike dok je ljuštio pomorandžu, ali već neko vreme ste mi nerasploženi, što je Tertulijano Maksimo Afonso potvrdio, Istina je, već neko vreme nisam baš najbolje, Problemi sa zdravljem, Ne verujem, koliko znam, nisam bolestan, stvar je u tome što mi je sve dosadno i zamara me, ova prokleta kolotečina, ovo ponavljanje, ovo tapkanje u mestu, Zabavite se, čoveče, zabava je uvek bila najbolji lek, Dozvolite da vam odgovorim kako je zabava lek za one kojima lek ne treba, Lepo ste odgovorili, bez sumnje, pa ipak, morate uraditi nešto da se oslobodite te apatije u koju ste zapali, Depresije, Depresije ili apatije, svejedno, redosled faktora je proizvoljan, Ali ne i intenzitet, Šta radite van škole, Čitam, slušam muziku, povremeno odem do nekog muzeja, A u bioskop, idete li u bioskop, U bioskop slabo idem, dovoljno mi je ono što se daje na televiziji, Mogli biste kupiti neke video-kasete, napraviti kolekciju, videoteku, kako se danas kaže, Da, zaista bih mogao, najgore je to što mi već nedostaje prostora za knjige, Onda iznajmite, iznajmljivanje je najbolja opcija, Imam nekoliko videa, neke naučne dokumentarce iz prirodnih nauka, arheologije, antropologije, umetnosti uopšte, a zanima me i astronomija, i tome slično, Sve je to u redu, ali morate se zabaviti stvarima koje ne zauzimaju previše prostora u glavi, na primer, ako vas zanima astronomija, pretpostavljam da bi vas isto tako mogla zanimati i naučna fantastika, avanture u svemiru, ratovi zvezda, specijalni efekti, Po mom mišljenju, specijalni efekti su najgori neprijatelj mašte, te tajanstvene, enigmatične veštine koju su ljudi s toliko truda stekli, Dragi moj, preterujete, Ne preterujem, preteruju oni koji hoće da me ubede kako za manje od jedne sekunde, dok pucneš prstima, jedan svemirski brod pređe

sto hiljada miliona kilometara razdaljine, Priznajte da je za stvaranje tih efekata, koje toliko prezirete, takođe potrebna mašta, Da, ali njihova, ne moja, Uvek možete koristiti svoju od tačke do koje je njihova stigla, Ah, da, dvesta hiljada miliona kilometara umesto sto, Ne zaboravite da je ono što danas zovemo stvarnošću nekada bila mašta, pogledajte Žila Verne, Da, ali sadašnja stvarnost je takva da je za put na Mars, na primer, a za Mars se u astronomskim terminima čak može reći da je tu, iza ćoška, potrebno ni manje ni više nego devet meseci, zatim treba ostati tamo još šest meseci i sačekati da se planeta ponovo nađe u najpovoljnijem položaju za povratak, pa na kraju putovati još devet meseci natrag do Zemlje, sve u svemu, dve godine neviđene dosade, film o putu na Mars koji bi poštovao verodostojnost činjenica bio bi najdosadnija glupost ikada viđena, Već vidim zašto se dosađujete, Zašto, Jer vas ništa ne zadovoljava, Zadovoljio bih se i malim kada bih imao, Mora da nešto imate, karijeru, posao, na prvi pogled ne vidim razloga da se žalite, Karijera i posao imaju mene, ne ja njih, Na to zlo, pod uslovom da je zaista zlo, svi se žalimo, i ja bih voleo da budem poznat kao matematički genije, umesto osrednji i rezignirani srednjoškolski profesor kome ni ne preostaje ništa drugo nego da i dalje to bude, Ne volim samoga sebe, verovatno je u tome problem, Ako biste mi došli s jednačinom sa dve nepoznate, još bih vam i mogao ponuditi svoje profesionalne usluge, no budući da se radi o nečem toliko drugačijem, sve moje znanje samo bi vam zakomplikovalo život, zato vam savetujem da se zabavite gledajući filmove kao da pijete lekove za smirenje, a ne da se posvetite matematici, koja bi vam zaista zavrтела mozak, Imate li neki predlog, Kakav predlog, Predlog nekog zanimljivog filma koji bi vredelo pogledati, Toga barem ima napretek, uđite u videoteku, pogledajte šta imaju na

raspolaganju i odaberite, Ali predložite mi barem jedan. Profesor matematike je mislio, mislio i konačno rekao, Uporan grabi plen, Šta je to, Film, to ste me pitali, Zvuči kao narodna umotvorina, I jeste narodna umotvorina, Ceo film, ili samo naslov, Sačekajte da pogledate, Koji žanr je u pitanju, Umotvorine, Ne, filma, Komedija, Jeste li sigurni da nije u pitanju jedna od onih starinskih, romantičnih melodrama, ili jedna od onih modernih, sa pucnjavom i eksplozijama, U pitanju je laka komedija, zabavna, Zapisacu, kako ste rekli da se zove, Uporan grabi plen, Odlično, zapisao sam, Nije u pitanju nekakvo filmsko remek-delo, ali zabavićete se bar sat i po vremena.

Tertulijano Maksimo Afonso je kod kuće, neodlučnog izraza lica, ništa strašno, međutim, nije prvi put da je takav, da posmatra kako mu se volja lomi između toga da potroši neko vreme na pripremu hrane, što obično ne predstavlja veći napor nego onaj potreban da se otvori konzerva i njen sadržaj stavi na ringlu, i alternative da izađe na večeru u obližnji restoran, gde ga već znaju kao nekog ko slabo mari za jelovnik, ne zato što je uobraženi nezadovoljni gost već zato što je ravnodušan, odsutan, lenj da izabere neko od jela ponuđenih na kratkom i tako uobičajenom meniju. Odlučio je da ostane kod kuće, pošto je doneo posao kući, poslednje zadatke svojih đaka, koje treba pažljivo da pročita i ispravi svaki put kada se udalje od istina kojima su podučavani, ili dozvole sebi preveliku slobodu u interpretaciji. Istorija koju Tertulijano Maksimo Afonso ima za misiju da podučava je poput bonsai drveta, kome se povremeno seče korenje kako ne bi poraslo, detinjasta minijatura džinovskog drveta mesta i vremena i svega što se u njima događa, gledamo ga, vidimo nepodudaranje u veličini i na tome ostajemo, prenebregavamo druge, ništa manje primetne razlike, na primer, nijedna

ptica, nijedno krilato stvorenje, čak ni minijturni kolibri, ne bi uspjeli da sviju gnezdo među bonsai granama, a ako je izvesno da bi se u njegovoj malenoj senci, pod uslovom da je dovoljno bujno, mogao sakriti gušter, izvesno je da bi reptilu van senke ostao vrh repa. Istoriji koju Tertulijano Maksimo Afonso podučava, on sam to priznaje i ne smeta mu da prizna kada ga pitaju, viri veliki broj repova, od kojih se neki još mrdaju, a drugi su već samo smežurana koža oko zakržljale kičme. Setivši se razgovora sa kolegom, pomislio je, Matematika je s druge moždane planete, u matematici bi ti repovi guštera bili puka apstrakcija. Izvadio je papire iz torbe i stavio ih na radni sto, izvadio je i kasetu *Uporan grabi plen*, to su bile dve zanimacije kojima je mogao posvetiti današnje večer, da pregleda zadatke, da pogleda film, međutim, sumnjao je da će imati vremena za sve, budući da nije voleo niti je imao običaj da radi noću. Ocenjivanje đačkih zadataka nije bilo pitanje života i smrti, a gledanje filma još manje. Najbolje da nastavi sa čitanjem knjige koju je započeo, pomislio je. Nakon što je završio u kupatilu, otišao je do sobe da se presvuče, skinuo je pantalone i cipele, navukao džemper preko košulje, ostavio kravatu, jer nije voleo da ide golog vrata, i ušao u kuhinju. Iz jednog ormara je izvadio tri konzerve različitih jela, pa pošto nije znao koje da odabere, odlučio je da stvar prepusti sudbini, pribegavši jednoj nerazumljivoj i gotovo zaboravljenoj pesmici iz detinjstva koja ga je, svojevremeno, toliko puta izneverila, a išla je ovako, en-den-dinu, sava-raka-tinu, sava-raka, tika-taka, elem-belem-bum, trim-tram-trum. Izbor pade na gulaš, koji mu se nije najviše jeo, ali pomislio je kako ne bi trebalo prkositi sudbini. Večerao je u kuhinji, zalio večeru čašom crnog vina, a kada je završio, gotovo bez razmišljanja, ponovio je pesmicu sa tri mrvice hleba, ona sleva bila je knjiga, ona u sredini

zadaci, a ona zdesna film. Izbor je pao na *Uporan grabi plen*, jasno je da će biti kako mora biti, ne prepiri se sa sudbinom oko krušaka, poješće ti sve zrele i ostaviti zelene. Tako se obično kaže, a pošto se obično tako kaže, mi to prihvatamo bez pogovora, mada bi naša uloga, kao slobodnih bića, bila da se energično suprotstavimo despotskoj sudbini koja je, ko zna s kakvim zadnjim namerama, odredila da zelena kruška bude film, a ne zadaci ili knjiga. Kao profesor, i to povrh svega istorije, ovaj Tertulijano Maksimo Afonso, setite se samo scene u kuhinji kojoj smo upravo prisustvovali, kada je svoju neposrednu budućnost, a može biti i ono što će kasnije uslediti, poverio trima mrvicama hleba i besmislenom, detinjastom blebetanju, loš je primer za adolescente koje mu je sudbina, ta ista ili neka druga, poverila na staranje. Nažalost, u ovoj priči nema mesta za predviđanje verovatno štetnih uticaja jednog takvog profesora na razvoj mladih duša njegovih učenika, te ih stoga ostavljamo ovde, nadajući se samo da će, jednoga dana, doći na svom životnom putu pod uticaj suprotnog predznaka koji će ih osloboditi, možda u samrtnom času, od iracionalne propasti što im u ovom trenu pretili.

Tertulijano Maksimo Afonso je pažljivo opraio sudove od večere, za njega je oduvek predstavljalo nepovredivo pravilo da posle jela sve ostavi čisto i vrati na svoje mesto, što nam pokazuje, ukoliko se poslednji put vratimo gorepomenutim mladim dušama, kojima bi takav postupak možda, ako ne i veoma verovatno, bio smešan, a takva obaveza bila mrtvo slovo na papiru, da se nešto može naučiti čak i od nekoga koga malo šta preporučuje za teme, probleme i pitanja slobodne volje. Tertulijano Maksimo Afonso je ovu, i druge dobre lekcije naučio iz razboritih navika porodice u kojoj je odrastao, posebno od svoje majke, srećom još uvek žive

i dobrog zdravlja, koju će svakako posetiti narednih dana, tamo u malom provincijskom gradu gde je budući profesor istorije došao na svet, kolevci Maksima sa majčine i Afonsa sa očeve strane, gde mu je zapalo da bude prvi Tertulijano, koji se rodio pre gotovo četrdeset godina. Što se oca tiče, nema mu druge nego da ga poseti na groblju, takav nam je kurvinjski život, uvek se završi. Ružna reč mu je prošla kroz glavu nepozvana, zato što se, izlazeći iz kuhinje, setio oca i osetio da mu ovaj nedostaje. Tertulijano Maksimo Afonso retko opsuje, toliko retko da, kada se desi da mu se omakne, i on sam se iznenadi zbog nezgrapnosti, zbog neubedljivosti svojih glasovnih organa, glasnih žica, nepca, jezika, zuba i usana, kao da prvi put izgovaraju, protiv njegove volje, neku reč dotad nepoznatog jezika. U maloj prostoriji u stanu, koja mu služi kao radna i dnevna soba, nalaze se dvosed, nizak stočić u sredini, fotelja koja deluje prilično udobno, televizor tačno naspram nje, u liniji pogleda, i u ćošku, da na njega pada dnevno svetlo s prozora, radni sto na kojem zadaci iz istorije i video-kaseta čekaju da vide ko će pobediti. Dva zida su ispunjena knjigama, od kojih je većina raskupusana od upotrebe i pohabana od starosti. Na podu, tepih sa geometrijskim šarama, prigušenih, ili možda već izbledelih boja, daje prostoru sasvim prosečnu udobnost, bez pretvaranja ili pretenzija da bude nešto više od onoga što jeste, to jest dom srednjoškolskog profesora koji zarađuje malo, što je izgleda hirovita tvrdoglavost učiteljske klase uopšte, ili istorijska krivica koju još nisu iskupili. Srednja mrvica, odnosno knjiga koju je Tertulijano Maksimo Afonso čitao, debela studija o starim mesopotamskim civilizacijama, nalazila se tamo gde je sinoć ostavljena, na stočiću posred sobe, u iščekivanju, poput druge dve mrvice, u iščekivanju, kao što sve stvari uvek iščekuju, to ne mogu izbeći, u pitanju je sudbina koja

njima vlada, naizgled deo njihove nepobedive prirode. Od jedne ličnosti kakvom se do sada, ovo kratko vreme koliko ga poznajemo, pokazao Tertulijano Maksimo Afonso, čiji se sanjalački i vrludavi duh već dao naslutiti, ne bi predstavljalo iznenađenje da u trenutku svesno samog sebe prevari, tako što će prelistati đачke zadatke uz lažnu pažnju, otvoriti knjigu na stranici gde je čitanje bilo prekinuto, zagledati nezainteresovano kasetu s jedne i druge strane, kao da još nije odlučio šta želi da radi. Ali spoljašnji izgled, koji ne vara uvek toliko koliko se priča, neretko negira samog sebe, otkrivajući nove oblike koji utiru put mogućnosti da se u budućnosti pojave ozbiljne promene u obrascu ponašanja koji je, uglavnom, delovao kao konačan. Ovo komplikovano objašnjenje moglo je biti izbegnuto da smo umesto njega, bez mnogo okolišanja, rekli kako se Tertulijano Maksimo Afonso uputio pravo, to jest pravolinijski, ka radnom stolu, uzeo kasetu, prešao pogledom preko informacija na prednjoj i zadnjoj strani kutije, na zadnjoj proučio nasmejana, raspoložena lica glumaca, primetio da mu je samo jedno od imena poznato, i to ono glavno, ime mlade i lepe glumice, što je ukazivalo na to da producenti, u vreme potpisivanja ugovora, nisu obraćali posebnu pažnju na taj film, a zatim je, uz čvrstu rešenost volje, koja kao da nikada nije sumnjala u samu sebe, gurnuo kasetu u video-plejer, seo u fotelju, pritisnuo dugme za početak na daljinskom upravljaču i smestio se udobno kako bi što lepše proveo jedno veče koje je, sudeći prema do tada viđenom, malo toga obećavalo. Tako je i bilo. Tertulijano Maksimo Afonso se dva puta nasmejao, tri ili četiri puta nasmešio, komedija, osim što je bila lagana, prema pomirljivom izrazu kolege matematičara, bila je i, sve u svemu, apsurdna, besmislena, u pitanju je bilo filmsko ostvarenje u kojem su logika i zdrav razum ostali da se

bune napolju, jer im nije bilo dozvoljeno da uđu tamo gde se odvijala ludorija. Naslov, *Uporan grabi plen*, bio je jedna od onih očiglednih metafora, tipa, šta je to, belo je i kokoška ga nosi, lov, lovina i lovac nisu bili prikazani u priči, sve se svodilo na jedan slučaj žestoke lične ambicije koju je mlada i lepa glumica prikazala najbolje što su je podučili, sve to začinjeno nesporazumima, mahinacijama, razmimoilaženjima i greškama, koje, na nesreću, Tertulijanu Maksimu Afonsu ni najmanje nisu olakšale depresiju. Kada se film završio, Tertulijano je više bio ljut na sebe nego na kolegu matematičara. Onoga je pravdala dobra namera, ali njega, koji već odavno nije u godinama da veruje u bajke, bolela je, kao i sve naivne ljude, upravo ta naivnost. Naglas je rekao, *Sutra ću vratiti ovo sranje*, ovoga puta nije bilo iznenađenja, smatrao je da mu pripada pravo da se olakša kroz psovku, osim toga, treba imati u vidu da je ovo bila tek druga nepristojna reč koja mu se omakla u poslednjih nekoliko nedelja, s tim što je prva od njih ostala u mislima, a ono što je u mislima ne računa se. Pogledao je na sat i shvatio da još nema ni jedanaest sati. Rano je, promrmljao je, a time je želeo da kaže, kao što će se odmah i videti, da još ima vremena da kazni sebe zbog toga što je nepromišljeno zamenio obavezu razbibrigom, autentično lažnim, trajno prolaznim. Seo je za radni sto, pažljivo privukao se zadatke iz istorije, kao da je hteo da ih zamoli da mu oproste što ih je zanemario, pa je radio do kasno u noć, kao savesni profesor kakvim je uvek sebe smatrao, pun pedagoške ljubavi prema svojim učenicima, ali izuzetno zahtevan kada su u pitanju datumi i neumoljiv sa prezime-nima. Bilo je kasno kada je priveo kraju težak zadatak koji je samom sebi nametnuo, međutim, i dalje opterećen svojom greškom, i dalje u pokajanju zbog svog greha, poput nekoga ko je odlučio da bolnu kostret zameni drugom, ništa manje

vaspitnom, poneo je u krevet knjigu o starim mesopotamskim civilizacijama, otvorio poglavlje o semitskom narodu Amorićanima, i, posebno, o njihovom kralju Hamurabiju, onom koji je doneo zakonik. Nakon četiri stranice zaspao je mirno, što je bio znak da mu je oprošteno.

Probudio se sat vremena kasnije. Nije sanjao, nikakva strašna mora mu nije mutila mozak, nije mlatio rukama ne bi li se odbranio od želatinoznog čudovišta koje mu se prilepilo uz lice, naprosto je otvorio oči i pomislio, *Neko je u kući*. Lagano se, bez žurbe, uspravio u krevetu i počeo da osluškuje. Soba gleda na unutrašnje dvorište, čak ni tokom dana ne dopiru do nje spoljašnji zvuci, a kamoli u ovo doba noći, *Koliko li je sati*, tišina je obično potpuna. I bila je potpuna. Ko god da je uljez, nije se pomerao sa mesta na kojem se nalazio. Tertulijano Maksimo Afonso je ispružio ruku prema noćnom stočiću i upalio svetlo. Sat je pokazivao četiri i petnaest. Kao i većina običnih ljudi, Tertulijano Maksimo Afonso je podjednako hrabar i kukavica, nije jedan od onih nepobedivih filmskih heroja, ali nije ni plašljivac, od onih koji se upišaju u pantalone kada u ponoć začuju škripu kapije u tamnici zamka. Istina je da je osetio kako mu se koža naježila, ali to se čak i vukovima desi kada se nađu u opasnosti, pa nikome pri zdravom razumu ne bi palo na pamet da osudi vučji rod kao bedne kukavice. Tertulijano Maksimo Afonso će dokazati da ni on to nije. Lagano je skliznuo s kreveta, u nedostatku opasnijeg oružja dohvatio papuču pa, uz krajnju predostrožnost, provirio kroz vrata hodnika. Pogledao je na jednu, pa na drugu stranu. Osećaj tuđeg prisustva, koji ga je probudio, pojačao se. Paleći svetla dok je koračao kroz kuću, slušajući kako mu srce odzvanja u grudima poput konja u galopu, Tertulijano Maksimo Afonso je ušao u kupatilo, a potom u kuhinju. *Niko*. A to

prisustvo je tu, začudo, naizgled bilo manje intenzivno. Vratio se u hodnik i dok se približavao dnevnoj sobi primetio je da je nevidljivo prisustvo postajalo svakim korakom sve opipljivije, kao da je vazduh počeo da vibrira od odraza nekog skrivenog usijanja, kao da nervozni Tertulijano Maksimo Afonso hoda po kontaminiranom radioaktivnom terenu noseći u ruci Gajgerov brojač koji, umesto da emituje zvučna upozorenja, isijava ektoplazmu. Nije bilo nikoga u dnevnoj sobi. Tertulijano Maksimo Afonso je pogledao oko sebe, tu su stajale, čvrste i nepomične, dve visoke police pune knjiga, uramljene grafike na zidovima, koje do sada nisu pomenute, ali istina je, tamo su, i tamo, i tamo, i tamo, radni sto sa pisaćom mašinom, fotelja, nizak stočić u sredini sa malom skulpturom postavljenom tačno u geometrijskom centru, i dvosed, i televizor. Tertulijano Maksimo Afonso je uplašen veoma tiho promrmljao, Dakle to je, i tada, nakon što je izgovorena poslednja reč, strano prisustvo je, kao mehur od sapunice kad prsne, tiho nestalo. Da, bio je to televizor, video-plejer, komedija Uporan grabi plen, jedna slika iznutra koja se vratila na mesto pošto je probudila Tertulijana Maksima Afonsa u krevetu. Nije mogao da zamisli koja bi to slika mogla biti, no bio je uveren da će je prepoznati kada se pojavi. Otišao je u spavaću sobu, obukao kućni ogrtač preko pidžame kako se ne bi prehladio, pa se vratio. Seo je u fotelju, ponovo pritisnuo dugme na daljinskom upravljaču, pa, nagnut napred, laktova oslonjenih o kolena, čvrsto uprtog pogleda, sada već bez smeha i osmeha, ponovo pregledao priču o mladoj ženi koja je želela da uspe u životu. Nakon dvadeset minuta, video ju je kako ulazi u neki hotel i ide ka pultu recepcije, čuo ju je kako izgovara svoje ime, Zovem se Ines de Kastro, i ranije je već bio

primetio zanimljivu istorijsku podudarnost, čuo ju je zatim kako nastavlja, Imam rezervaciju, recepcioner je pogledao pravo u nju, u kameru, ne u nju, ili u nju koja je stajala na mestu kamere, ono što je rekao Tertulijano Maksimo Afonso gotovo da nije mogao da razabere, palac na ruci kojom je držao daljinski upravljač brzo je pritisnuo dugme za zaustavljanje, mada je slika već otišla, logično je da nisu hteli da nepotrebno troše filmsku traku na običnog sporednog glumca, ili malo više od toga, koji se pojavljuje na platnu tek nakon dvadeset minuta, premtao je traku, ponovo je prešao preko lica recepcionera, mlada i lepa žena ponovo je ušla u hotel, ponovo je rekla da se zove Ines de Kastro i da ima rezervaciju, a sada, da, evo je, zamrznuta slika recepcionera, kako gleda pravo u onoga ko gleda u njega. Tertulijano Maksimo Afonso je ustao iz fotelje, kleknuo pred televizor, približio lice ekranu onoliko koliko mu je vid dozvoljavao, To sam ja, rekao je, i ponovo osetio kako mu se koža naježila, ono što je tu stajalo nije bilo istinito, nije moglo biti istinito, svako iole razuman ko bi se tu slučajno zatekao smirio bi ga, Šta vam pada na pamet, dragi moj Tertulijano, budite ljubazni pa primetite da on ima brkove, dok je vaše lice obrijano. Razumne osobe su takve, imaju običaj da sve uproste, pa ih kasnije, no uvek prekasno, vidimo kako se čude zbog bujne raznolikosti života, tada se opsete da brkovi i brada nemaju sopstvenu volju, rastu i napreduju kad im to dozvolimo, ponekad i zbog čistog nehata njihovog vlasnika, ali, u tren oka, samo zato što se promenila moda ili zato što je kosmata monotonija postala dosadni odraz u ogledalu, nestaju bez traga. Ne treba zaboraviti, jer sve je moguće kada su u pitanju glumci i scenska umetnost, ni veliku verovatnoću da su fini i uglađeni brkovi recepcionera, prosto naprosto, lažni. To je već viđeno. Do ovih zaključaka, toliko očiglednih da

sasvim prirodno svima upadaju u oči, mogao je i sam Tertulijano Maksimo Afonso doći, da nije bio toliko koncentrisan na potragu u filmu za drugim scenama sa istim sporednim glumcem, ili statistikom sa nekoliko rečenica teksta, kako bi bilo preciznije nazvati ga. Do kraja filma, čovek sa brkovima, uvek u ulozi recepcionera, pojavio se u još pet prilika, svaki put sa malo posla, mada mu je u poslednjem pojavljivanju dato da razmeni dve tobože drske rečenice sa nadmoćnom Ines de Kastro a zatim je, dok se udaljavala njišući kukovima, odmeri groteskno požudnim pogledom, reditelj mora da je smatrao kako gledaočev apetit za smehom neće moći tome da odoli. Nema potrebe reći, ako to Tertulijanu Maksimu Afonsu nije bilo smešno prvi, još manje mu je bilo smešno drugi put. Vratio se prvoj slici, onoj na kojoj recepcioner, u krupnom planu, gleda pravo u Ines de Kastro, pa je pažljivo, deo po deo, crtu po crtu, analizirao sliku, Uz nekoliko manjih razlika, pomislio je, pre svega brkova, različite frizure, manje punačkog lica, isti je kao ja. Sada je bio miran, bez ikakve sumnje, sličnost je bila, da tako kažemo, čudesna, ali to je bilo sve, na svetu ima toliko sličnosti, pogledajte blizance, na primer, bilo bi čudno da pored više od šest milijardi ljudi na planeti nema barem dvoje istih. Koji nikada ne bi mogli biti potpuno isti, isti u svemu, jasno, rekao je, kao da razgovara sa onim, gotovo svojim drugim ja koje ga je posmatralo sa televizijskog ekrana. Ponovo je seo u fotelju, dakle, zauzeo poziciju glumice koja je igrala Ines de Kastro, pravio se da je i on gost hotela, Zovem se Tertulijano Maksimo Afonso, izjavio je, a zatim, smešeći se, A vi, pitanje je bilo logično, ako se dve iste osobe susretnu, prirodno je da požele da saznaju sve jedna o drugoj, a ime je uvek prvo, jer zamišljamo kakva su to vrata kroz koja se ulazi. Tertulijano Maksimo Afonso je premotao kasetu do

kraja, tamo se nalazila lista manje značajnih glumaca, nije se sećao da li su pomenute i njihove uloge, ispostavilo se da nisu, imena su jednostavno išla azbučnim redom, a bilo ih je mnogo. Donekle rasejano je dohvatio kutiju kasete, još jednom prešao pogledom po onome što je tamo pisalo i bilo prikazano, nasmejana lica glavnih glumaca, kratak rezime priče, a na dnu, u jednoj liniji sa tehničkim podacima, sitnim slovima, datum snimanja filma. Već je prošlo pet godina, promrmljao je, istovremeno se prisećajući da mu je isto rekao i profesor matematike. Pet godina već, ponovio je, i odjednom, svet se ponovo zatresao, to nije bio efekat nekog neopipljivog i tajanstvenog prisustva koje ga je probudilo, već nešto konkretno, i ne samo konkretno, već i dokazivo. Drhtavim rukama je otvorio pa zatvorio fioke, izvadio iz njih koverta sa negativima i fotografijama, raširio sve po radnom stolu, i na kraju našao ono što je tražio, jednu svoju sliku, od pre pet godina. Imao je brkove, drugačiju frizuru i manje punačko lice.